ليلة النصف من شعبان

รัตติกาลแห่งนิศฟูชะอ์บาน

ค้นคว้าและเรียงเรียง

สำนักพิมพ์เพื่อการค้นคว้าด้านนิติศาสตร์อิสลาม

ليلة النصف من شعبان

รัตติกาลแห่งนิศฟูชะอ์บาน

ค้นคว้าและเรียบเรียง

สำนักพิมพ์เพื่อการค้นคว้าวิจัยด้านนิติศาสตร์อิสลาม

สำนักพิมพ์เพื่อการค้นคว้าวิจัยด้านนิติศาสตร์อิสลาม
ISLAMIC FIQH ACADEMY/PUBLISHING
معهد دراسات الفقه الإسلامي

بسم الله،
والصلاة والسلام على رسول الله،
وعلى آله وصحبه ومن والاه،
ومن اتبع هداه،
إلى يوم فيه نلقاه.

แน่นอนว่าหลักธรรมคำสอนแห่ง “***อัลอิสลาม***” ย่อมหมายถึง หลักการและความเข้าใจที่วางอยู่บน “***ทางสายกลาง***” ที่มิใช่ “***ความคลั่งไคล้***” ที่เต่งตึงจนอิสลามิกชนต้องทนหายใจกันอย่างยากลำบาก และย่อมมิใช่ “***ความมักความง่าย***” ที่หย่อนยานจนหาเอกลักษณ์และสารัตถะแห่งความเป็นสาส์นบริสุทธิ์จากพระเจ้าผู้เที่ยงธรรมมิได้เลย

เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงปฏิเสธมิได้เลยว่า เรื่องราวและข้อปฏิบัติต่างๆ แห่งอัลอิสลามก็ย่อมจะเป็นประมวลแห่งบทบัญญัติที่วางอยู่บนบรรทัดฐานแห่งความเป็น “***ตรงกลาง***” เช่นกัน และหนึ่งในประเด็นปัญหาที่เราในฐานะปัญญาชนผู้ศรัทธาควรปรับทัศนคติของตนให้เข้าสู่บรรยากาศแห่งความเป็น “***อิสลามที่ไม่หย่อนยานและและไม่เต่งตึง***” จนเกินไป คือ ประเด็น “***ความประเสิรฐของรัตติกาลแห่งนิศฟูชะอ์บาน***»

เมื่อพิจารณาผ่านแว่นแห่งปราชญ์ผู้มีสรรพศาสตร์ที่พร้อมสรรพ ผู้ซึ่งเป็นนักวิชาการผู้มองอย่างมุทะลุ คงปฏิเสธไม่ได้ว่าหนึ่งในค่ำคืนอันมีเกียรติ คือรัตติกาลแห่งนิศฟูชะอ์บาน อันเป็นราตรีที่พระองค์ผู้ทรงสุนทานได้ทรงประทานคุณความดีที่มากมายให้แก่บ่าวผู้หิวกระหายในพระเมตตาและการอภัย ได้กอบโกยและตักตวง ให้บ่าวผู้อ่อนแอที่มีแต่ความปรารถนา ได้อ้อนวอนและร้องทุกข์ต่อพระองค์ ด้วยสารพันสรรหาอิบาดะฮฺที่จะนำตัวบ่าวเข้าสู่ความใกล้ในการอภัยและมวลพระเมตตา

บ่อยครั้งที่ประเด็นปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้น มีรากเหง้ามาจากความไม่เข้าใจ ไม่เข้าถึงในข้อมูลทางวิชาการ การด่วนสรุปตามภูมิความรู้เท่าที่ตนพบเจอ และมิยอมรับฟังอีกชุดความรู้หนึ่ง ที่พระองค์ได้ทรงเปิดประตูแด่บ่าวของพระองค์อีกกลุ่มหนึ่งให้ทราบสัจจธรรมที่แท้จริง ปัญหาที่เกิดจึงเกิดจากการไม่ยอมเป็นผู้ฟังที่ดี สักแต่จะเป็นผู้พูดที่ไม่ยอมฟังใคร บางครั้งด้วยความไม่เข้าใจในหลักวิชาการแห่งศาสตร์พิจารณาอัลหะดีษ (علوم الحديث) กอปรกับความไม่รอบคอบในการตรวจตราสถานะของผู้รายงาน จนความพลั้งเผลอส่งผลให้นักวิชาการบางท่านมีนิสัยรีบด่วนสรุป และนำไปสู่การพยายามยัดเยียดความเป็น ‘***อุตริกรรม***’ อย่างอธรรม ให้แก่

บางกิจกรรมที่บนพื้นฐานเดิมแล้ว ตั้งอยู่บนหลักการแห่งตัวบทอัลหะดีษ ตัวอย่างเช่น หนึ่งในหลักเกณฑ์ (قَاعِدَة) ที่ปราชญ์ระดับวินิจฉัย (المجتهد) ใช้ในกระบวนการพิจารณาตัวบทและในขั้นตอนการให้น้ำหนัก (التَّرْجِيْح) ต่อสายรายงานหะดีษคือ มาตราที่ว่า

المُثْبِتُ مُقَدَّمٌ عَلَى النَّافِي

»ทัศนะที่เห็นว่าปรากฏ ย่อมถูกพิจารณาก่อน ทัศนะที่เห็นว่า ไม่ปรากฏ»[1]

ตัวอย่าง เช่น เมื่อต้องพิจารณาสายรายงานของหะดีษหนึ่ง ปรากฏว่านักปราชญ์ฝ่ายหนึ่ง บอกว่าหะดีษในเรื่องค่ำคืนแห่งนิศฟูชะอ์บาน มีผู้รายงาน นาย ก. ที่รายงานจาก ผู้รายงานจากนาย ข. แต่ไม่ปรากฏพบว่าเขาทั้งสองเคยพบเจอกันเลย จึงตัดสินให้หะดีษนั้นกลายเป็นหะดีษในอ่อนไป ในขณะที่นักวิชาการอีกฟากฝั่งหนึ่งกลับตรวจพบว่าปรากฏมีการพบเจอกันระหว่าง ผู้รายงานนาย ก. กับ ผู้รายงานนาย ข. จึงได้ตัดสินหะดีษนั้นไปว่าเป็นหะดีษที่อยู่ในระดับดี ดังนั้นทัศนะที่ตัดสินว่าเป็นหะดีษที่อยู่ในระดับดีจึงมีน้ำหนักและถูกพิจารณา ทั้งนี้ดำเนินไปตามหลักพิจารณาที่ว่า ***»ทัศนะที่เห็นว่าปรากฏ ย่อมถูกพิจารณาก่อน ทัศนะที่เห็นว่า ไม่ปรากฏ***» เป็นต้น

กระนั้นก็ตามเรามิได้จะบอกว่า ทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในค่ำคืนที่มีเกียรติจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องไปเสียทั้งหมด เพราะในความพลั้งเผลอและความหย่อนยานของบ่าว ก็ยังมีบางๆ อุตริกรรมพิธีที่ถูกรังสรรค์ปั้นแต่งเพิ่มเติมขึ้นมาในค่ำคืนดังกล่าว โดยที่ไม่ได้มีรากฐานอันเป็นที่ยอมรับในบริบทแห่งตัวบททางศาสนา อันเป็นนวัตกรมอิบาดะฮฺที่ถูกประดิษฐ์ใหม่ ที่เป็นหน้าที่ของอิสลามิกชนผู้เป็นปัญญาชนจะต้องสำทับและตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะบทบัญญัติแห่งอัลอิสลามที่สวยงามและเป็นวัตรปฏิบัติที่มีจิตวิญญาณสอดคล้องกับหลักเจตนารมณ์แห่งศาสนา ย่อมเป็นแนวทางปฏิบัติที่วางอยู่บนหลักการที่เป็นกลาง อย่างไม่หย่อนยาน และไม่อ่อนคล้อย ด้วยเอกลักษณ์แห่งความเป็นศาสนาแห่งดุลยภาพนี้ทำให้อิสลามเป็นวิถีชีวิตที่ยังคงอยู่คู่และลงตัวกับทุกอารยธรรม ในทุกยุคทุกสมัยอย่างไม่เสื่อมคลาย ซึ่งรายละเอียดทั้งหมดนี้ เราสามารถอ่านได้จากบทความนี้ อินชาอัลลอฮ์

---

(1) ดู : ชัรห์ อันนะวะวีย์ อะลามุสลิม 3/5, อิบนุ ตัยมียะฮ์ : มัจญ์มูอ์ อัลฟะตาวี 33/136, อัซซัยละอีย์ : นัศบ์ อัรรอยะฮ์ 2/308, อัซซัรกะชีย์ : อันนุกัต อะลา มุกอดดิมะฮ์ อิบนุ อัศเศาะลาห์ 3/410, อิบนุ เราะญับ : ชัรห์ อัลอิลัล 1/211, อัลอิรอกีย์ : ฏอรห์ อัตตัษรีบ 3/62, อัลฮัยษะมีย์ : มัจญ์มะอ์ อัซซะวาอิด 2/71, อิบนุ หะญัร : ฟัตห์ อัลบารีย์ 1/333, บัดร์ อัลอัยนีย์ : อุมดะฮ์ อัลกอรี 22/150, อัสะคอวีย์ : ชัรห์ อัลอัลฟียะฮ์ 4/91, อิบนุ หะญัร อัลฮัยตะมีย์ : ตุห์ฟะฮ์ อัลมุหตาจญ์ 9/270 เป็นต้น

รัตติกาลแห่งนิศฟูชะอ์บาน เป็นค่ำคืนหนึ่งที่นักวิชาการในยุคแรกๆได้กล่าวถึงความประเสริฐของค่ำคืนนี้เอาไว้ ซึ่งคำกล่าวที่คุ้นหู และเป็นคำกล่าวที่โจษขานที่สุดในบ้านเราก็คงจะไม่พ้นคำกล่าวของท่านอิหม่ามอัชชาฟิอีย์ ที่ว่า :

وَبَلَغَنَا أَنَّهُ كَانَ يُقَالُ: إِنَّ الدُّعَاءَ يُسْتَجَابُ فِي خَمْسِ لَيَالٍ فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ، وَلَيْلَةِ الْأَضْحَى، وَلَيْلَةِ الْفِطْرِ، وَأَوَّلِ لَيْلَةٍ مِنْ رَجَبٍ، وَلَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ

“และเราได้รับทราบมาว่า แท้จริงดุอาอ์จะถูกตอบรับ (เป็นพิเศษ) ในห้าค่ำคืนซึ่งได้แก่ คืนวันศุกร์ คืนอีดอัฎฮา คืนอีดฟิตร์ ค่ำคืนแรกของเดือนรอญับ และค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน”

และท่านยังกล่าวต่อไปว่า :

وَأَنَا أَسْتَحِبُّ كُلَّ مَا حُكِيَتْ فِي هَذِهِ اللَّيَالِي مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونَ فَرْضًا

“และข้าพเจ้ารัก (เห็นสมควรสำหรับ) ทุกสิ่งที่มีรายงานมา (ว่าให้มีการปฏิบัติและฟื้นฟูการทำความดีต่างๆ) ในบรรดาคืนเหล่านี้ โดยที่ไม่ปฏิบัติกันในฐานะเป็นข้อบังคับ”

ความประเสริฐของค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานเอง ก็ยังคงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีการถกเถียงกันมาอย่างยาวนาน แต่นักวิชาการบางท่านจากยุคของตาบิอีนและนักวิชาการส่วนใหญ่จากทั้งสี่มัสฮับต่างหากเห็นตรงกันว่าในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานนี้มีความประเสริฐ ซึ่งแตกต่างจากค่ำคืนอื่นๆโดยอ้างอิงจากอัลหะดีษในหลายๆตัวบทและจากการกระทำของชนชาวสลัฟ

แต่ก็มีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งเช่น อัลกอซีมีย์ มองว่า ค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน ไม่ได้มีอะไรพิเศษมากกว่าคืนอื่นๆเลย เพราะหะดีษที่รายงานมาเกี่ยวกับค่ำคืนนี้ไม่มีหะดีษศอเฮี้ยะห์เลยสักบท

ซึ่งคำกล่าวนี้เองก็ถูกท่านอัลบานีย์ตอบโต้ไปว่า :

فَمَا نَقَلَهُ الشَّيْخُ الْقَاسِمِيُّ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى فِي إِصْلَاحِ الْمَسَاجِدِ عَنْ أَهْلِ التَّعْدِيْلِ وَالتَّجْرِيْحِ أَنَّهُ لَيْسَ فِي فَضْلِ لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ ، فَلَيْسَ مِمَّا يَنْبَغِي الاعْتِمَادُ عَلَيْهِ ، وَلَئِنْ كَانَ أَحَدٌ مِنْهُمْ أَطْلَقَ مِثْلَ هَذَا الْقَوْلِ فَإِنَّمَا أُوْتِيَ مِنْ قِبَلِ التَّسَرُّعِ وَعَدَمِ وَسْعِ الْجُهْدِ لِتَتَبُّعِ الطُّرُقِ عَلَى هَذَا النَّحْوِ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْكَ

“สิ่งที่ท่านอัลกอซีมีย์ ได้ถ่ายทอดคำกล่าว (จากท่านอิบนุ เดี้ยะห์ยะฮ์) ไว้ในหนังสืออิศลาห์ อัลมะซาญิด ของท่านจากการวิเคราะห์ของวิชาการด้านการวิจารณ์นักรายงานหะดีษที่

ระบุว่า : ไม่มีหะดีษที่ศอเฮี้ยะห์แม้แต่บทเดียวที่เกี่ยวกับค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน (คำพูดดังกล่าวนี้) ไม่ควรที่จะนำมาเป็นบรรทัดฐาน ซึ่งหากคนใดจากพวกเขาได้กล่าวตัดสินเช่นนี้ ก็ถือว่าเป็นการตัดสินแบบด่วนสรุปเกินไป และเป็นคำกล่าวที่ไม่ผ่านการทุ่มเทความพยายามในการตรวจสอบสายรายงานต่างๆตามแนวทางที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้เลย”

และท่านชุอัยบ์ อัลอัรนาอู้ฏเองก็ยังได้อธิบายคำกล่าวที่ชัยค์กอซีมีย์ที่ได้ถ่ายทอดมาไว้ว่า :

وَهَذَا يَعْنِي أَنَهُ لَيْسَ فِي هَذَا البَاب حَدِيْث يَصح إِسْنَاده، وَلَكِن مَجْمُوع تِلْكَ الْأَسَانِيد يعتضد الحَدِيث وَيتقَوى

“ความหมายที่ว่านี้คือ ในเรื่องนี้ไม่มีหะดีษที่มีสายรายงานที่ศอเฮี้ยะห์อย่างเป็นเอกเทศ แต่แล้วเมื่อได้มีการรวบรวมสายรายงานต่างๆมาทั้งหมดแล้ว สายรายงานหะดีษจึงได้รับการสนับสนุนกระทั่งมีความแข็งแรงขึ้น”

หะดีษที่เกี่ยวข้องกับนิศฟูชะอ์บาน แม้จะมีหะดีษปลอมปะปนกันมาอยู่ด้วย แต่ก็มิใช่เป็นหะดีษทั้งหมด เราจะไปตัดสินว่าเป็นหะดีษปลอมเสียทั้งหมดเลยก็ไม่ได้ ซึ่งขั้นสูงสุดของหะดีษในเรื่องนี้ เมื่อยังไม่นำมารวมกันก็คือ “ฎออีฟ” และอยู่ในระดับ “ศอเฮี้ยะห์” ตามทัศนะของท่านอิบนุ ฮิบบาน และบางหะดีษที่อยู่ในระดับฎออีฟ ก็อาจถูกยกสนับสนุนจนยกระดับขึ้นไปเป็นหะดีษหะซันริฆัยริฮีย์ได้ เพราะมีหะดีษอื่นๆมาสนับสนุน

และหะดีษส่วนหนึ่งที่กล่าวถึงความประเสริฐของค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานนั้นคือ รายงานจากท่านมุอาซ บิน ญะบัล ท่านได้กล่าวว่า :

يَطَّلِعُ اللهُ إِلَى خَلْقِهِ فِيْ لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَيَغْفِرُ لِجَمِيْعِ خَلْقِهِ إِلاَّ لِمُشْرِكٍ أَوْ مُشَاحِنٍ

“อัลลอฮ์ทรงมองมายังปวงบ่าวของพระองค์ในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน และพระองค์ก็จะทรงอภัยโทษแก่พวกเขาทั้งหมด นอกจากผู้ที่ตั้งภาคีและผู้มีความบาดหมางต่อกัน”

รายงานโดยท่านอิบนุ หิบบาน ซึ่งท่านได้ให้สถานะศอเฮี้ยะห์เอาไว้, ท่านอัฏฏ้อบะรอนีย์, ท่านอิบนุ อบี อาศิม, ท่านอัลบัยฮะกีย์, อบู นุอัยม์, อบุลหะซัน อัลก้อซวินีย์และนักวิชาการอีกหลายท่าน

หะดีษต้นนี้คือหะดีษที่มีปัญหาน้อยที่สุด ท่านอัลบานีย์ได้กล่าวเอาไว้ว่า :

وَهُوَ خَيْر أَسَانِيْده وَطُرُقه

"หะดีษต้นนี้เป็นสายรายงานที่ดีสุดในเรื่องนี้"

แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในหะดีษต้นนี้ก็คือ มีนักรายงานคนหนึ่งนามว่า มักหู้ล อัดดิมัชกีย์ ท่านเป็นตาบิอีนที่เชื่อถือได้คนหนึ่ง ซึ่งได้อ้างรายงานมาจากมาลิก บิน ยุคอมิร นักวิชาการด้านหะดีษบางท่านระบุว่า : มักหู้ล อัดดิมัชกีย์ ไม่เคยพบเจอกับมาลิก บิน ยุคอมิร ทำให้สายรายงานนี้ขาดตอนลง (ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดเรื่องนี้ไว้ในช่วงถัดไป)

และแม้ว่าตัวท่านมักหู้ลนั้นจะมีปัญหา แต่นักรายงานคนอื่นๆนอกจากมักหู้ลถือว่ามีความน่าเชื่อถือทั้งหมด และหะดีษต้นนี้หากฎออีฟเพราะมักหู้ล ตัวหะดีษเองก็สามารถที่จะยกระดับจากหะดีษฎออีฟขึ้นไปเป็นหะดีษศอเฮี้ยะห์ได้ เพราะมีหะดีษสายอื่นๆมาสนับสนุนตัวบทนี้

ท่านอิหม่ามอัลฮัยษะมีย์ได้ระบุไว้ว่า :

رَوَاهُ الطَّبَرَانِي فِي الْكَبِيْر وَالْأَوْسَط وَرِجَالهُمَا ثِقَات

"หะดีษดังกล่าวนี้ยังรายงานโดยอิหม่ามอัฏฏ้อบะรอนีย์ในหนังสืออัลกะบี้รและอัลเอาซัฏ และนักรายงานในหนังสือ (ที่รายงานหะดีษต้นนี้ทั้งสองเล่ม) มีความน่าเชื่อถือ"

หะดีษของมุอ้าสนี้พื้นฐานเดิมแล้วเป็นหะดีษฎออีฟเพราะมีสายรายงานขาดตอนตามทัศนะของอัลบานีย์และอัลมุฮิบ แต่หากถือตามในทัศนะของท่านอิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์ และท่านอัลมิซซีย์สายรายงานนี้ก็มีความต่อเนื่อง หะดีษอยู่ในระดับที่ดี แต่หากต้นนี้ฎออีฟก็จะได้รับการสนับสนุนจากหะดีษต้นอื่นๆอีกหลายสาย (ดังที่กำลังจะระบุในประเด็นถัดไป) ทำให้พ้นสถานะจากฎออีฟขึ้นไปอยู่ในระดับที่สูง ดังที่ท่านอัลบานีย์ได้ระบุเอาไว้ ซึ่งหะดีษต้นแรกที่นำมานี้ คือหะดีษสายหลักที่มีการนำมาอ้างอิงกัน ถือได้ว่าเป็นหะดีษที่มีระดับดีที่สุด

ท่านอัลบานีย์ได้กล่าวระบุไว้ว่า :

حَدِيْث صَحِيْح، رُوِيَ عَنْ جَمَاعَةٍ مِنَ الصَّحَابَة مِن طُرُقٍ مُخْتَلِفَة يَشد بَعْضهَا بَعْضاً، وَهُمْ مُعَاذ بْن جَبَل، وَأَبُوْ ثَعْلَبَة الخشَنِي، وَعَبْداللّه بن عَمْرُو، وَأَبِي مُوْسَى الأَشْعَرِي، وَأَبِي هُرَيْرَة، وَأَبِي بَكْر الصِّدِيْق، وَعَوْف بْن مَالِك، وَعَائِشَة

“หะดีษ (ดังที่กล่าวไปนั้น) เป็นหะดีษศอเฮี้ยะห์ มีการรายงานหะดีษต้นนี้มาจากศอฮาบัตกลุ่มหนึ่งจากสายรายงานที่แตกต่างกัน ซึ่ง (สายรายงานเหล่านี้) ได้สนับสนุนซึ่งกันและกัน (กล่าวคือ ยกระดับหะดีษให้ขึ้นมาจากสถานะเดิม) และสายของศอฮาบัตที่รายงานหะดีษเหล่านั้นคือ มุอาซ บิน ญะบัล, อบู ซะอ์ลาบะฮ์, อับดุลลอฮ์ บิน อัมร์, อบู มูซา อัลอัชอะรีย์, อบู ฮุรอยเราะฮ์, อบูบักร, เอาฟ์ บิน มาลิก และอาอีชะฮ์ (รอฎิยัลลอฮุอันฮุม)”[1]

ซึ่งรายละเอียดข้อมูลของทั้งแปดท่านนี้ ท่านอัลบานีย์ได้ทำการตัครีจนำออกรายงานไว้อย่างละเอียดในหนังสือของท่าน คือหนังสือ **سلسلة الأحاديث الصحيحة** ซึ่งเริ่มจะตั้งแต่หะดีษที่ 1144 เป็นต้นไป

และรายละเอียดหะดีษที่ท่านอัลบานีย์ได้วิเคราะห์เอาไว้มีดังนี้

أَمّا حَدْيث مُعَاذ فَيَرْوِيه مَكْحُوْل عَن مَالِك بن يُخَامِر عَنه مَرْفُوْعًا بِه، أَخْرَجَه ابْن أَبِي عَاصِم فِي السُّنَّة رَقم (٥١٢ - بتحقيقي) حَدّثَنَا هِشَام بْن خَالِد حَدَّثَنَا أَبُو خُلَيد عُتْبَة بن حَمَّاد عَن الْأَوْزَاعِي وَابْن ثَوْبَان (عَنْ أَبِيْه) عَنْ مَكْحُوْل بِهِ

“อนึ่งหะดีษ (ต้นที่ 1) ของมุอ้าสนี้ รายงานจากมักหู้ล จากมาลิก บิน ยุคอมิร บันทึกหะดีษต้นนี้โดยอิบนุ อะบีย์ อาศิม ในหนังสือ อัซซุนนะฮ์ (หะดีษที่ 512 ตรวจทานโดยท่านเอง) ซึ่งรายงานจากฮิชาม จากอบูคุลัยด์ จากอัลเอาซาอีย์และอิบนุ เษาบานจากพ่อของเขา จากมักหู้ลด้วยสายรายงานนี้”

وَمِنْ هَذَا الْوَجْه أَخْرَجَه ابْن حِبَّان وَأَبُو الْحَسَن الْقَزْوِيْنِي فِي الْأَمَالِي وَأَبُو مُحَمَّد الْجَوْهَرِي فِي الْمَجْلِسِ السَّابِع وَمُحَمَّد بْن سُلَيْمَان الرَّبَعِي فِي جُزْءٍ مِنْ حَدِيْثِهِ وَأَبُو الْقَاسِمِ الْحُسَيْنِي فِي الْأَمَالِي وَالْبَيْهَقِي فِي شُعَبِ الْإِيْمَان وَابْن عَسَاكِرٍ فِي التَّارِيْخ وَالْحَافِظ عَبْدُ الْغَنِي الْمَقْدِسِي مِن تَخْرِيْجِهِ وَابْن الْمُحِب فِي صِفَاتِ رَبِّ الْعَالَمِيْن

“และในสายรายงานนี้ก็บันทึกโดยท่านอิบนุ ฮิบบานและท่านอบุลหะซัน อัลก้อซวีนีย์ในหนังสืออัลอะมาลีย์ และอบู มุหัมมัด อัลเญาฮารีย์ในหนังสือมัจลิสและมุหัมมัด บิน สุลัยมาน อัรร้อบอีย์ในหนังสือหะดีษที่ท่านรวบรวมไว้ (คือหนังสือ ญุซอ์ ฟีฮี อัคบ้าร วะฮิกายาต) และของท่านอบุลกอเซม อัลหุซัยนีย์ ในหนังสืออัลอะมาลีย์ และบันทึกโดยท่านอัลบัยฮะกีย์ ในหนังสือ

---

(1) ซิลซิละฮ์ อัลอะหาดีษ อัศศอฮีหะฮ์, มุหัมมัด นาศีรุดดีน อัลอัลบานีย์, สนพ.อัลมะอารีฟ, ริยาด, เล่มที่ 3, หน้า 135.

ชุอะบุลอีมาน และอิบนุ อะซากิร ในหนังสืออัตตารีคและอัลฮาฟิศอับดุลฆอนีย์ อัลมักดีซีย์และอิบนุ อัลมุฮิบในหนังสือซีฟาต ร้อบบิลอาละมีน”

وَقَالَ : قَالَ الذَّهَبِي : مَكْحُوْلٌ لَمْ يَلْقَ مَالِكَ بْنَ يُخَامِر

قُلْتُ : وَلَوَلَا ذَلِكَ لَكَانَ الْإِسْنَاد حَسَنًا، فَإِنَّ رِجَالَه مَوْثُوْقُون، وَقَالَ الْهَيْثَمِي فِي مَجْمَع الزَّوَائِد : رَوَاهُ الطَّبَرَانِي فِي الْكَبِيْر وَالْأَوْسَط وَرِجَالُهُمَا ثِقَات

“ท่านอิบนุ อัลมุฮิบกล่าวว่า : ท่านอัซซะฮะบีย์ได้ระบุว่า : มักหู้ลนั้นไม่ได้พบเจอกับมาลิก บิน ยุคอมิร

ฉัน (คือท่านอัลบานีย์) ขอกล่าวว่า : หากมักหู้ลได้เจอกับมาลิก แน่นอนว่ามันจะเป็นสายรายงานที่สวยงาม เพราะนักรายงานทั้งหมดมีความน่าเชื่อถือทั้งสิ้น ท่านอัลฮัยษะมีย์ได้ระบุไว้ในมัจมะอ์ อัซซะวาอิดว่า : ท่านอัฏเฏาะบะรอนีย์ได้รายงานเอาไว้ในหนังสืออัลกะบี้รและหนังสืออัลเอาซัฎ นักรายงานในทั้งหมดในสองเล่มนี้มีความน่าเชื่อถือ”

แต่เมื่อได้ไปค้นหาคำกล่าวที่ท่านอัลมุฮิบและท่านอัลบานีย์ได้ระบุเอาไว้ กลับพบเจอว่าท่านอัซซะฮะบีย์ได้ระบุว่ามักหู้ลได้พบเจอมาลิก บิน ยุคอมิรในหนังสือซิยัรและหนังสือตารีค อัลอิสลามของท่าน[2] และอัลฮาฟิศ อิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์และอัลมิซซีย์ ก็ได้ให้ข้อมูลตรงกับอัซซะฮะบีย์ว่าทั้งสองคนนี้เคยพบเจอกัน[3] และหากเป็นดังที่ท่านทั้งสองได้ระบุเอาไว้ หะดีษต้นนี้ก็ถือว่ามีระดับที่ดีและไม่อยู่ในสถานะที่เป็นหะดีษมุนกอเฏี้ยะอ์ (ขาดตอน)

وَأَمَّا حَدِيْث أَبِي ثَعْلَبَة فَيَرْوِيْهِ الْأَحْوَص بْن حَكِيم عَنْ مُهَاصِر بْن حَبِيْب عَنْهُ، أَخْرَجَهُ ابْن أَبِي عَاصِم وَمُحَمَّد بْن عُثْمَان بْن أَبِي شَيْبَة فِي الْعَرْشِ وَأَبُو الْقَاسِمِ الْأَزْجِي فِي حَدِيْثِه وَاللاَلَكَائِي فِي السُّنَّة وِ كَذَا الطَّبَرَانِي كَمَا فِي الْمَجْمَع وَقَالَ: وَالْأَحْوَص بْن حَكِيْم ضَعِيْف، وَذَكَر الْمُنْذِرِي فِي التَّرْغِيْب أَنَّ الطَّبَرَانِي وَالْبَيْهَقِي أَيْضًا أَخْرَجَهُ عِن مَكْحُوْل عَنْ أَبِي ثَعْلَبَة، وَقَالَ الْبَيْهَقِي : وَهُوَ بَيْنَ مَكْحُوْل وَأَبِي ثَعْلَبَة مُرْسَل جَيِّد

“ส่วนหะดีษของอบี ซะอ์ลาบะฮ์ รายงานมาโดยอัลอะห์วัศ บิน หะกีม จากอัลมุฮาศิร บิน หะบีบ บันทึกโดยอิบนุ อบี อาศิมและอิบนุ อบี ชัยบะฮ์ในหนังสืออัลอัรช์และอบุลกอเซม

(2) ซิยัร อะอ์ลาม อันนุบะลาอ์, มุหัมมัด อิบนุ อุสมาน อัซซะฮะบีย์, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละฮ์, เล่มที่ 5, หน้า 156, ตารีค อัลอิสลาม วะวาฟะย้าต อัลมะชาฮีร วัลอะอ์ลาม, มุหัมมัด อิบนุ อุสมาน อัซซะฮะบีย์ , สำนักพิมพ์ดาร อัลฆ้อร อัลอิสลามีย์, เล่มที่ 2 หน้าที่ 705.

(3) ตะฮ์ซีบุลกะมาล ฟีอัสมาอิรริญาล, ญะมาลุดดีน อัลมิซซีย์, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละอ์, ตรวจทานโดยบัชช้าร อิวาด มะอ์รู้ฟ, เล่มที่ 27, หน้า 166, ตะฮ์ซีบุตตะฮ์ซีบ, อบุลฟัฎล์ อะห์มัด อิบนุ หะญัร อัลอัสกอลานีย์, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละอ์, เล่มที่ 7, หน้า 16.

อัลอัซญีย์ ในตำราหะดีษของท่านและอัลลาละกาอีย์ ในตำราอัซซุนนะฮ์ และเช่นเดียวกันบันทึกโดยอัฏเฏาะบะรอนีย์ ท่านได้กล่าวว่า : อัลอะห์วัศ บิน หะกีม มีข้อบกพร่อง อันเป็นเหตุให้หะดีษฎออีฟ และอัลมุนซิรีย์เองได้ระบุไว้ในหนังสืออัตตัรฆีบว่า อัฏเฏาะบะรอนีย์และอัลบัยฮะกีย์ก็รายงานผ่านมักหู้ล จนถึงอบี ซะอ์ลาบะฮ์ และอัลบัยฮะกีย์ได้ระบุว่า : ระหว่างมักหู้ลจนถึงอบี ซะลาบะฮ์นี้เป็นหะดีษมุรซัลที่ดี”

وَأَمَّا حَدِيْث عَبْدُ اللهِ بْن عَمْرُو فيَرْوِيه ابْن لَهِيْعَة حَدَّثَنَا حُيَيّ بْن عَبْدُ اللهِ عَنْ أَبِي عَبْد الرَّحْمَن الْحُبُلِي عَنْهُ أَخْرَجَهُ أَحْمَدَ

قُلْتُ : وَهَذَا إِسْنَاد لَا بَأْس بِهِ فِي الْمُتَابَعَات وَالشَّوَاهِد، قَالَ الهَيْثَمِي : وَابْن لَهِيْعَة لَين الْحَدِيْث وبَقِيَّة رِجَالَهُ وَثِقُوا وَقَالَ الْحَافِظ الْمُنذِرِي وَإِسْنَاده لَين

قُلْتُ: لَكِنْ تَابِعَه رُشْدِيْن بْن سَعد بْن حُيَي بِهِ أَخْرَجَهُ ابْن حَيُّوَيَه فِي حَدِيْثِهِ فَالْحَدِيْث حَسَنَ

“ส่วนในหะดีษของอับดุลลอฮ์ บิน อัมร์ ก็ได้รับการรายงานโดยอิบนุ ละฮีอะฮ์ จนถึงอบูอับดุรเราะห์มาน อัลหุบุลีย์ ซึ่งบันทึกโดยอะห์มัด

ฉัน (คือ ท่านอัลบานีย์) ขอกล่าวว่า : และนี่คือหะดีษที่สายรายงานไม่มีปัญหาในเรื่องของมุตาบิอ์และชาฮิด (คือมีรายงานจากกระแสอื่นแต่ผู้รายงานเป็นระดับอัครสาวกคนเดียวกันและมีสายรายงานจากกระแสอื่น แต่ผู้รายงานคนละคนกัน)

ท่านอัลฮัยษะมีย์ได้กล่าวว่า : อิบนุ ละฮีอะฮ์ถือว่าฎออีฟ แต่นักรายงานที่เหลือเป็นผู้มีความน่าเชื่อถือ และอัลฮาฟิศ อัลมุนซิรีย์ กล่าวว่า : สายรายงานนี้ฎออีฟ

ฉัน (คือ ท่านอัลบานีย์) ขอกล่าวว่า : แต่ทว่าอีกกระแสรายงานหนึ่งจากรุชดีน บิน ซะอัด บิน หุยัยต่อด้วยกับสายรายงานดังกล่าวซึ่งบันทึกโดยอิบนุ หัยยูยะฮ์ ดังนั้นหะดีษต้นนี้ จึงมีสถานะเป็น หะดีษหะซัน”

وَأَمَّا حَدِيْث أَبِي مُوْسَى فَيَرْوِيه ابْن لَهِيْعَة أَيْضًا عَنِ الزُّبَيْرِ بْن سَلِيْم عَنِ الضَّحَّاك بْن عَبْد الرَّحْمَن عَن أَبِيْه قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُوْسَى عَنِ النَّبِي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم نَحوه أَخْرَجَهُ ابْن مَاجَه وَابْن أَبِي عَاصِم وَاللَالَكَائِي

قُلْتُ : وَهَذَا إِسْنَاد ضَعِيف مِن أَجْل ابِن لَهِيْعَة وَعَبْد الرَّحْمَن وَهُوَ ابْن عَرْزَب وَالِد الضَّحَّاك مَجْهُوْل وَأَسْقَطه ابْن مَاجَه فِي رِوَايَةٍ لَهُ عَن ابْن لَهِيْعَة

“ส่วนหะดีษอบู มูซานี้ รายงานโดยอิบนุ ละฮีอะฮ์เช่นเดียวกัน จากอัซซุเบร บิน ซะลีม จากอัฎเฎาะห์ห้าก จากพ่อของเขา กล่าวว่า ฉันได้ยินอบู มูซารายงานมาจากท่านรอซู้ล - ซ็อลลัลลอฮุอาลัยฮิวาซัลลัม - บันทึกโดยอิบนุ มาญะฮ์และอิบนุ อบี อาศิมและอัลลาละกาอีย์

ฉัน (คือ ท่านอัลบานีย์) ขอกล่าวว่า : นี่คือสายรายงานที่ฎออีฟ เพราะมีอิบนุ ละฮีอะฮ์ และอับดุรเราะห์มาน บุตรชายของอัรซับ ผู้เป็นพ่อของอัฎเฎาะห์ห้ากคนนี้ เป็นบุคคลที่ไม่เป็นที่รู้จักว่ามีสถานะอย่างไร ซึ่งอิบนุ มาญะฮ์ได้รายงานตกไป ในสายรายงานของท่านที่เล่าจากอิบนุ ละฮีอะฮ์”

وأما حديث أبي هريرة فيرويه هشام بن عبد الرحمن عن الأعمش عن أبي صالح عنه مرفوعا بلفظ : إذا كان ليلة النصف من شعبان يغفر الله لعباده إلا لمشرك أو مشاحن أخرجه البزار في مسنده قال الهيثمي : وهشام بن عبد الرحمن لم أعرفه، وبقية رجاله ثقات

“และในส่วนของหะดีษของอบูฮุรอยเราะฮ์ ก็รายงานโดยฮิชาม บิน อับดุรเราะห์มาน จากอัลอะอ์มัช จากอบูศอลิห์ ถึงท่านนบี โดยใช้สำนวนว่า “เมื่อนิศฟูชะอ์บานมาถึงอัลลอฮ์จะอภัยโทษให้แก่บ่าวของพระองค์เว้นแต่ผู้ที่ตั้งภาคีหรือผู้ที่เกลียดชังกัน” บันทึกโดยอัลบัซซ้ารในมุสนัดของท่าน อัลฮัยษะมีย์ได้กล่าวว่า : และผู้รายงานที่ชื่อฮิชาม บิน อับดุรเราะห์มานนี้ ฉันไม่รู้สถานะของเขา และในขณะที่ผู้รายงานท่านอื่นๆที่เหลือนั้นเป็นผู้มีความน่าเชื่อถือ”

وأما حديث أبي بكر الصديق فيرويه عبد الملك بن عبد الملك عن مصعب بن أبي ذئب عن القاسم بن محمد عن أبيه أو عمه عنه، أخرجه البزار أيضا وابن خزيمة في التوحيد وابن أبي عاصم واللالكائي في السنة وأبو نعيم في أخبار أصبهان والبيهقي كما في الترغيب وقال : لا بأس بإسناده وقال الهيثمي: وعبد الملك بن عبد الملك ذكره ابن أبي حاتم في الجرح والتعديل ولم يضعفه وبقية رجاله ثقات كذا قالا، وعبد الملك هذا قال البخاري: في حديثه نظر

“ส่วนหะดีษของอบู บักร อัศศิดดีก รายงานโดยอับดุลมาลิก จากมุศอับ จากอัลกอเซม จากพ่อของเขาหรือลุงของเขา บันทึกโดยอัลบัซซ้ารเช่นกัน และบันทึกโดยอิบนุ คุซัยมะฮ์ ในหนังสืออัตเตาฮีดและอิบนุ อบี อาศิม และอัลลาละกะอีย์ในหนังสืออัซซุนนะฮ์ และอบู นุอัยม์ในหนังสืออัคบ้าร อัศบะฮานและอัลบัยฮะกีย์ ดังที่อัลมุนซิรีย์ได้ระบุไว้ในอัตตัรฆีบ ท่านได้ระบุว่า สายรายงานหะดีษนี้ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด และอัลฮัยษะมีย์ได้กล่าวว่า : และอับดุลมาลิก

คนนี้ อิบนุ อบูฮาติมได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขา แต่ไม่ได้ให้สถานะฎออีฟไว้ และนักรายงานที่เหลือเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือดังที่อัลฮัยษะมีย์และอัลมุนซิรีย์ได้ระบุเอาไว้ และอับดุลมาลิกคนนี้ อัลบุคอรีย์ได้กล่าวไว้ว่า : หะดีษที่เขารายงานมามีรายละเอียดต้องพิจารณา”

وأما حديث عوف ابن مالك فيرويه ابن لهيعة عن عبد الرحمن ابن أنعم عن عبادة ابن نسي عن كثير بن مرة عنه، أخرجه أبو محمد الجوهري والبزار في مسنده وقال: إسناده ضعيف

قلت: وعلته عبد الرحمن هذا وبه أعله الهيثمي فقال: وثقة أحمد بن صالح وضعفه جمهور الأئمة، وابن لهيعة لين وبقية رجاله ثقات

“ส่วนหะดีษของเอาฟ์ อิบนุ มาลิก รายงานโดยอิบนุ ละฮีอะฮ์ จากอับดุรเราะห์มาน จากอุบาดะฮ์ จากกะษีร บันทึกโดยอัลเญาฮารีย์และอัลบัซซ้าร โดยระบุว่า : สายรายงานนี้ฎออีฟ

ฉัน (คือ ท่านอัลบานีย์) ขอกล่าวว่า : และสาเหตุแห่งข้อบกพร่องที่ทำให้หะดีษฎออีฟก็เพราะมีอับดุรเราะห์มาน เช่นเดียวกันกับที่อัลฮัยษะมีย์ได้ให้สถานะฎออีฟกับสายรายงานนี้เอาไว้ และท่านได้ระบุไว้ว่า : อบู ญะอ์ฟัร อะห์มัด บิน ศอลิห์ ได้ให้สถานะอับดุลมาลิกไว้ว่าเป็นผู้ที่เชื่อถือได้ แต่นักวิชาการส่วนใหญ่ได้จัดให้เขาอยู่ในสถานะที่ฎออีฟ และอิบนุ ละฮีอะฮ์ที่รายงานหะดีษมาก็ฎออีฟ แต่นักรายงานคนอื่นๆที่เหลือมีความน่าเชื่อถือ”

قلت : وخالفه مكحول فرواه عن كثير بن مرة عن النبي صلى الله عليه وسلم مرسلا رواه البيهقي وقال: هذا مرسل جيد كما قال المنذري أخرجه اللالكائي عن عطاء بن يسار ومكحول والفضل بن فضالة بأسانيد مختلفة عنهم موقوفا عليهم

“ฉัน (คือ ท่านอัลบานีย์) ขอกล่าวว่า : และสายรายงานของอิบนุ ละฮีอะฮ์นี้แตกต่างจากสายของมักหู้ล ซึ่งรับรายงานมาจากกะษีร บิน มุรเราะฮ์ จากท่านรอซู้ล - ซ็อลลัลลอฮุอาลัยฮิวาซัลลัม - ซึ่งเป็นหะดีษมุรซัล รายงานโดยอัลบัยฮะกีย์ และเขาได้ระบุว่า : หะดีษนี้เป็นหะดีษมุรซัลที่ดี ดังที่อัลมุนซิรีย์ได้กล่าวเอาไว้ บันทึกโดยอัลลาละกาอีย์ จากอะฎออ์ บิน ยะซ้าร และมักหู้ล และอัลฟัฎล์ บิน ฟุฎอละฮ์ ด้วยสายรายงานที่แตกต่าง ซึ่งเป็นหะดีษเมากูฟ”

وقد قال الحافظ ابن رجب في لطائف المعارف : وفي فضل ليلة نصف شعبان أحاديث متعددة وقد اختلف فيها، فضعفها الأكثرون وصحح ابن حبان بعضها وخرجه في صحيحه

"อัลฮาฟิศอิบนุ รอญับ อัลฮัมบาลีย์ ได้ระบุไว้ในหนังสือ ละฏออิฟุลมาอาริฟ ว่า : ในประเด็นเรื่องความประเสริฐของค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานนั้น มีหะดีษอยู่มากมายและสายรายงานหลากหลาย ซึ่งนักวิชาการมีความขัดแย้งกับสถานะของหะดีษ นักวิชาการจำนวนมากได้ให้สถานะฎออีฟไว้ ในขณะที่ท่านอิบนุ ฮิบบานเองก็ได้ให้สถานะหะดีษศอเฮี้ยะห์กับหะดีษบางบท ซึ่งบันทึกไว้ในศอเฮี้ยะห์ของท่าน"

وأما حديث عائشة فيرويه حجاج عن يحيى بن أبي كثير عن عروة عنه مرفوعا بلفظ : إن الله تعالى ينزل ليلة النصف من شعبان إلى السماء الدنيا، فيغفر لأكثر من عدد شعر غنم كلب، أخرجه الترمذي وابن ماجه واللالكائي وأحمد وعبد بن حميد في المنتخب من المسند، ورجاله ثقات لكن حجاج وهو ابن أرطأة مدلس وقد عنعنه

"ส่วนหะดีษของท่านหญิงอาอีชะฮ์ รายงานโดยหุญญาจ จากยะห์ยา บิน อบีกะษี้ร รายงานจากอุรวะฮ์ โดยมีสำนวนว่า : "แท้จริงพระเมตตาของอัลลอฮ์จะทรงลงมายังท้องฟ้าแห่งโลกในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน และพระองค์จะอภัยโทษให้แก่บ่าวของพระองค์มากกว่าจำนวนขนแกะของเผ่าบนีกัลบ์" บันทึกโดยอัตติรมิซีย์ และอิบนุ มาญะฮ์ และอัลลาละกาอีย์ และอะห์มัด และอับดุลหะมี้ดในหนังสือมุนตะค้อบ ซึ่งนักรายงานทั้งหมดมีความน่าเชื่อถือ แต่ทว่าหุญญาจ บุตรของอัรฏอฮ์ตกอยู่ในสถานะมุดัลลิส (ผู้ปกปิดอำพราง) ซึ่งเขารายงานหะดีษมาในรูปแบบมุอันอัน (คือการรายงานโดยใช้คำว่า "จาก" : عن)[4]

وقال الترمذي وسمعت محمد (يعني البخاري) : يضعف هذا الحديث، وجملة القول أن الحديث بمجموع هذه الطرق صحيح بلا ريب

"และอัตติรมิซีย์ได้กล่าวว่า : ฉันได้ยินมุหัมมัด (นั่นคือ อัลบุคอรีย์) กล่าวว่า : ท่านได้ให้สถานะหะดีษในระดับฎออีฟเอาไว้"

(4) โดยทั่วไปแล้วสำนวนการรายงานที่ต่อเนื่องกัน ผู้รายงานจะใช้คำว่า أخبرني อัคบะเราะนีย์ (ได้บอกเล่าแก่ฉันว่า) حدثنا หัดดะษะนา (ได้รายงานแก่ฉันว่า) سمعت สะมิอ์ตู (ฉันได้ยินว่า) ทำนองนี้ ส่วนสำนวนในการอำพรางหรือตัดลีสจะใช้สำนวนที่ไม่ชัดเจนและคลุมเครือ เช่น عن อัน (จาก) ซึ่งไม่สามารถเจาะจงได้ว่าเขารายงานมาจริงหรือว่าเขารายงานมาจากบุคคลอื่นอีกที

อีกตัวอย่างหะดีษหนึ่งซึ่งรายงานโดยท่านอับดุลลอฮ์ บิน อัมร์ บิน อาศ

يَطَّلِعُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى خَلْقِهِ لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَيَغْفِرُ لِعِبَادِهِ إِلاَّ لاِثْنَيْنِ مُشَاحِنٍ وَقَاتِلِ نَفْسٍ

“อัลลอฮ์ได้ทรงมองมายังปวงบ่าวของพระองค์ในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน และพระองค์ก็จะทรงอภัยโทษแก่พวกเขาทั้งหมดนอกจากผู้ที่เกลียดชังกัน และผู้ที่ฆ่าชีวิตหนึ่ง (โดยไม่เป็นธรรม)”

หะดีษต้นนี้รายงานโดยอะห์หมัดและอัตติรมิซีย์

หากท่านผู้อ่านสังเกตุจะเห็นได้ว่า สำนวนในหะดีษจะแตกต่างกันไม่มากกับหะดีษต้นแรกที่นำเสนอไป แต่ในหะดีษต้นนี้พื้นฐานเดิมแล้วก็เป็นหะดีษฎออีฟเช่นกัน แต่ก็ยังสามารถถูกยกระดับขึ้นไปได้เช่นเดียวกันกับหะดีษก่อนด้วยเหตุผลเดียวกัน อัลฮัยษะมีย์ได้ระบุไว้ว่า :

رَوَاهُ أَحْمَدُ، وَفِيهِ ابْنُ لَهِيعَةَ وَهوَ لَيِّنُ الْحَدِيثِ، وَبَقِيَّةُ رِجَالِهِ وُثِّقُوا

“หะดีษนี้รายงานโดยอะห์มัดและในสายรายงานของหะดีษนี้มีอิบนุ ละฮีอะฮ์ เขาเป็นผู้ที่ฎออีฟ แต่นักรายงานทั้งหมดในสายรายงานนี้มีความน่าเชื่อถือ”

ท่านชุอัยบ์ อัลอัรนะอู้ฏ ได้ระบุว่า :

حَدِيث صَحِيْح بِشَوَاهِدِهِ، وَهَذَا إِسْنَاد ضَعِيْف لِضَعْفِ ابْنِ لَهِيْعَة، وَحُيَي بْنِ عَبْدِ الله

“หะดีษต้นนี้เป็นหะดีษที่ศอเฮี้ยะห์ ด้วยเพราะสาเหตุมีหะดีษต้นอื่นๆมาช่วยสนับสนุนสายรายงาน โดยพื้นฐานสายรายงานนี้อยู่ในระดับที่อ่อน และสาเหตุที่สายรายงานหะดีษต้นนี้ฎออีฟ อันเนื่องมาจากมีผู้ที่ฎออีฟ นั่นก็คืออิบนุ ละฮีอะฮ์และหุยัย บิน อับดุลลอฮ์”

ซึ่งท่านชุอัยบ์ได้อ้างอิงหะดีษที่มาสนับสนุนหะดีษต้นนี้ไว้ในหนังสือมุสนัดอะห์มัดที่ท่านได้ทำการตรวจทานไว้ทั้งหมด 7 ต้น ดังนี้

وَلَهُ شَاهِد مِن حَدِيْث عَائِشَة، وَآخر مِن حَدِيْثِ مُعَاذ بْن جَبَل عِنْدَ ابْن حِبَّان، وَثَالِث مِنْ حَدِيْث أَبِي مُوْسَى الْأَشْعَرِي عِنْدَ ابْن مَاجَه، وَابن أبي عاصم، والبيهقي في شعب الإيمان، واللالكائي في شرح أصول الاعتقاد، ورابع من حديث أبي بكر عند البزار، وابن خزيمة في التوحيد، والبيهقي في شعب الإيمان، وابن أبي عاصم، واللالكائي، وخامس من حديث أبي ثعلبة الخشني عند ابن أبي عاصم في السنة، واللالكائي، والبيهقي في شعب الإيمان، وسادس من حديث أبي هريرة عند البزار، وسابع من حديث عوف بن مالك عند البزار، وعندهم جميعا لفظ : مشرك بدل : قاتل نفس الذي تفرد

به أحمد من حديث عبد الله بن عمرو، وهذه الشواهد وإن كان في إسناد كل منها مقال إلا أنه بمجموعها يصح الحديث ويقوى

"และสำหรับหะดีษต้นนี้มีกระแสสนับสนุนจากหะดีษที่ (1 ซึ่ง) รายงานโดยอาอีชะฮ์ และกระแสอีกสายหนึ่ง (สายที่ 2) หะดีษจากมุอ้าซ บิน ญะบัล บันทึกโดยอิบนุ ฮิบบาน และสายที่ 3 หะดีษจากอบูมูซา อัลอัชอะรีย์ บันทึกโดยอิบนุ มาญะฮ์และอิบนุ อบี อาศิม และอัลบัยฮะกีย์ในชุอะบุลอีมาน และอัลลาละกาอีย์ ในหนังสือชัรห์ อุศูล อัลอิติก้อด และสายที่ 4 หะดีษจากอบู บักร บันทึกโดยบัซซ้าร และอิบนุ คุซัยมะฮ์ในหนังสืออัตเตาฮีด และอิบนุ อบี อาศิม และอัลบัยฮะกีย์ในชุอะบุลอีมาน และอัลลาละกาอีย์ และสายที่ 5 หะดีษจากอบู ซะอ์ลาบะฮ์ อัลคุชะนีย์ บันทึกโดยอิบนุ อบี อาศิม และอัลบัยฮะกีย์ในชุอะบุลอีมาน และอัลลาละกาอีย์ และสายที่ 6 หะดีษจากอบู ฮุรอยเราะฮ์ บันทึกโดยอัลบัซซ้าร และสายที่ 7 หะดีษจากเอาฟ์ บิน มาลิก บันทึกโดยบัซซ้าร ทั้งหมดนี้รายงานมาในสำนวน "ผู้ตั้งภาคี" ซึ่งเปลี่ยนจากคำว่า "ผู้ที่สังหารผู้บริสุทธิ์" ซึ่งเป็นสายรายงานที่อะห์มัด รายงานมาโดยเอกเทศแต่เพียงผู้เดียวจากหะดีษของอับดุลลอฮ์ บิน อัมร์ หะดีษทั้งหมดนี้คือหะดีษที่มาสนับสนุนซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าจะมีการวิจารณ์กันในแต่ละสายรายงานของหะดีษเหล่านี้ แต่เมื่อนำมารวมกันก็ถือว่าเป็นหะดีษศอเฮี้ยะห์ และมีความแข็งแรงขึ้น"[5]

และชัยค์อะหมัด ชากิร เองก็ได้ระบุไว้ในมุสนัดอะห์มัดที่ท่านได้ตรวจทานไว้ว่า :

إِسْنَادِه صَحِيْح

"สายรายงานหะดีษนี้ศอเฮี้ยะห์"

และท่านอัลบานีย์ได้ตัดสินหะดีษต้นนี้ว่าหะสันไว้ในหนังสือของท่าน (ซึ่งได้กล่าวไปแล้ว)

ส่วนข้อสรุปในหะดีษที่สองนี้คือ หะดีษต้นนี้ก็ยังไม่ใช่หะดีษที่ฎออีฟ เพราะต้นนี้ยังมีสายรายงานอื่นมาสนับสนุนตามที่ได้ระบุไปแล้ว

ดังกล่าวนี้คือหะดีษส่วนหนึ่งที่ระบุถึงความประเสริฐของค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน ซึ่งท่านมุบารอกะฟูรีย์ ได้ระบุไว้ว่า :

اعْلَمْ أَنَّهُ قَدْ وَرَدَ فِي فَضِيلَةِ لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ عِدَّةُ أَحَادِيثَ مَجْمُوعُهَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ لَهَا أَصْلًا... فَهَذِهِ الْأَحَادِيثُ بِمَجْمُوعِهَا حُجَّةٌ عَلَى مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ لَمْ يَثْبُتْ فِي فَضِيلَةِ لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ شَيْءٌ

(5) มุสนัด, อะห์มัด บิน ฮัมบัล, ตรวจทานโดยชุอัยบ์ อัลอัรนะอ้ฎและคณะ, สนพ.มุอัซซะซะฮ์ อัรริซาละฮ์, เล่มที่ 11, หน้า 217.

وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ

"พึงทราบเถิดว่าแท้จริงมีหลายหะดีษที่รายงานเกี่ยวกับความประเสริฐของค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน ซึ่งเมื่อประมวลผลสรุปบรรดาหะดีษเหล่านี้เข้าด้วยกันแล้ว ย่อมชี้ให้เห็นว่าบรรดาหะดีษต่างๆเหล่านี้นั้นมีที่มา...และบรรดาหะดีษเหล่านี้พอที่จะเป็นหลักฐานต่อคำครหาของผู้ที่อ้างว่า ความประเสริฐของคืนนิสฟุชะอ์บานนั้น มิได้รับการยืนยันจากหะดีษใดเลย วัลลอฮุอะลัม"(6)

ซึ่งก็มีนักวิชาการหลายๆท่านได้ให้การสนับสนุนหะดีษเหล่านี้ไว้ เช่น ท่านอิบนุ หิบบาน, อัลบัยฮะกีย์, ท่านอบู ชามะฮ์, อัลมุนซิรีย์ แม้จะมีความฎออีฟหรือแม้กระทั่งท่านอิบนุตัยมียะฮ์เองก็สนับสนุนไว้เช่นกัน

ท่านอัลอุกอยลีย์ ได้ระบุไว้ว่า :

وَفَى النُّزُولِ فِي لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ أَحَادِيثُ فِيهَا لِينٌ، وَالرِّوَايَةُ فِي النُّزُولِ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ أَحَادِيثُ ثَابِتَةٌ صِحَاحٌ، فَلَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ دَاخِلَةٌ فِيهَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ

"และในหะดีษที่ระบุเกี่ยวกับการลงมาของซูตสวรรค์ในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานนั้น หะดีษทั้งหลายมีความฎออีฟ แต่หะดีษที่ระบุถึงการลงมาทุกค่ำคืน หะดีษทั้งหลายนี้นั้นถูกยืนยันแล้วว่าศอเฮี้ยะห์ ดังนั้นหะดีษนิศฟูชะอ์บานจึงเข้าไปอยู่ใต้ความศอเฮี้ยะห์โดยภาพรวมของหะดีษนี้ อินชาอัลลอฮ์"

ท่านอบู ชามะฮ์ อัชชาฟิอีย์ ได้ระบุคำกล่าวของอัลบัยฮะกีย์ไว้ว่า :

وَإِذا أنضم أَحَدهمَا إِلَى الْآخر أَخذ بعْض الْقُوَّة وَالله أعْلَم

"และเมื่อนำหะดีษ (ความประเสริฐของคืนนิศฟูชะอ์บาน) ไปรวมกับสายรายงานอื่นๆ จะทำให้หะดีษบางส่วนมีระดับที่แข็งแรงขึ้น วัลลอฮุอะลัม"

(6) ตั้วะห์ฟะตุลอะฮ์วาซีย์ บิชัรห์ ญามิอ์ อัตติรมิซีย์, มุหัมมัด อับดุรเราะห์มาน อัลมุบารอกะฟูรีย์, สนพ.ดารุลกุตุบอัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 4, หน้า 302-303.

ความเห็นต่างของนักวิชาการ
ในความประเสริฐของค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน

นักวิชาการในยุคสลัฟบางกลุ่มจะปฏิเสธถึงความประเสริฐของค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน แต่บางส่วนก็ตอบรับความประเสริฐดังกล่าว ดังที่ท่านอิบนุ รอญับ อัลหัมบาลีย์ได้ระบุไว้ว่า :

وليلة النصف من شعبان كان التابعون من أهل الشام كخالد بن معدان ومكحول ولقمان بن عامر وغيرهم يعظمونها ويجتهدون فيها في العبادة وعنهم أخذ الناس فضلها وتعظيمها

“และค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน จะมีบรรดาตาบิอีนแห่งแผ่นดินชาม เช่น ท่านคอลิด บิน มะดาน, ท่านมักหู้ล, ท่านลุกมาน บิน อามิร และท่านอื่นๆ พวกเขาเหล่านี้ได้ให้เกียรติแก่ค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน โดยที่พวกเขาจะขมักขะเม่นในการทำอิบาดัตในค่ำคืนนี้และผู้คนก็ได้รับรายงานเกี่ยวกับความประเสริฐและความยิ่งใหญ่ของค่ำคืนนี้มาจากพวกเขา”

และท่านยังระบุต่อไปว่า :

فمنهم من قبله منهم وافقهم على تعظيمها منهم طائفة من عباد أهل البصرة وغيرهم وأنكر ذلك أكثر علماء الحجاز منهم عطاء وابن أبي مليكة ونقله عبد الرحمن بن زيد بن أسلم عن فقهاء أهل المدينة وهو قول أصحاب مالك وغيرهم وقالوا: ذلك كله بدعة

“และส่วนหนึ่งจากพวกเขาก็มีทัศนะเดียวกันในการให้เกียรติแก่ค่ำคืนนี้ ส่วนหนึ่งมาจากผู้ที่หมกมุ่นอยู่กับการทำอิบาดัตที่เป็นชาวบัศเราะฮ์และกลุ่มอื่นๆ แต่นักวิชาการส่วนใหญ่จากเมืองฮิญาซได้ปฏิเสธการให้ความสำคัญกับค่ำคืนดังกล่าว ส่วนหนึ่งนั่นคือ ท่านอะฏออ์และท่านอิบนุ อบี มุลัยกะฮ์ และได้มีการถ่ายทอดมาจากอับดุรเราะฮ์มาน บิน เซด บิน อัซลัม (ในการปฏิเสธให้ความสำคัญกับค่ำคืนดังกล่าว) จากนักฟิกฮ์ชาวมะดีนะฮ์ นั่นก็คือ ทัศนะสานุศิษย์ของมาลิก บิน อานัสและท่านอื่นๆ พวกเขาได้ระบุว่า : ทั้งหมดนั่นคือบิดอะฮ์”

และท่านยังระบุต่อไปอีกว่า :

واختلف علماء أهل الشام في صفة إحيائها على قولين :

أحدهما : أنه يستحب إحياؤها جماعة في المساجد كان خالد بن معدان ولقمان بن عامر وغيرهما

يلبسون فيها أحسن ثيابهم ويتبخرون ويكتحلون ويقومون في المسجد ليلتهم تلك ووافقهم إسحاق بن راهوية على ذلك وقال في قيامها في المساجد جماعة: ليس ببدعة نقله عنه حرب الكرماني في مسائله

والثاني : أنه يكره الإجتماع فيها في المساجد للصلاة والقصص والدعاء ولا يكره أن يصلي الرجل فيها لخاصة نفسه وهذا قول الأوزاعي

"เกิดความเห็นต่างของนักวิชาการแห่งเมืองชามในการฟื้นฟูค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานโดยแบ่งออกเป็นสองฝ่าย

1) นักวิชาการกลุ่มนี้มองว่า การฟื้นฟูค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานส่งเสริมให้กระทำเป็นหมู่คณะที่มัสญิด ซึ่งปรากฏว่า ท่านคอลิด บิน มะดานและท่านลุกมาน บิน อามิรและท่านอื่นๆได้สวมเสื้อผ้าที่สวยงามที่สุด และจะอบควันหอม ทาผงยาขอบตา และได้ทำการละหมาดที่มัสญิดในค่ำคืนดังกล่าว และผู้ที่เห็นด้วยกับกับปฏิบัติดังกล่าวคือท่านอิสฮ้าก บิน รอฮะวัยฮ์ ซึ่งท่านกล่าวถึงการละหมาดในมัสญิดเป็นหมู่คณะแบบนี้ว่า มิใช่เป็นการทำบิดอะฮ์แต่อย่างใด นี่คือเรื่องราวถ่ายทอดมาโดยท่านหัรบ์ อัลกัรมานีย์ในหนังสือมะซาอิล

2) นักวิชาการกลุ่มนี้ไม่ค่อยเห็นด้วย มองว่าการเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจในการรวมตัวเป็นหมู่คณะที่มัสญิดเพื่อทำการละหมาด อ่านประวัติศาสตร์หรือดุอาอ์ แต่ไม่เป็นที่น่ารังเกียจในการที่บุคคลหนึ่งจะละหมาดโดยลำพัง ดังกล่าวนี้คือความเห็นของท่านอัลเอาซาอีย์

แต่กระนั้นก็มีนักวิชาการจากหลากหลายมัสฮับได้สนับสนุนให้มีการฟื้นฟูค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน ซึ่งบางส่วนทางเราก็ได้ระบุไว้ตั้งแต่เริ่มแรกแล้ว

ท่านอิหม่ามอัลมุนาวีย์ ได้ถ่ายทอดมาว่า :

قال المجد ابن تيمية: ليلة نصف شعبان روي في فضلها من الأخبار والآثار ما يقتضي أنها مفضلة ومن السلف من خصها بالصلاة فيها وصوم شعبان جاءت فيه أخبار صحيحة

"ท่านอิบนุ ตัยมียะฮ์ (ผู้เป็นปู่) ได้กล่าวว่า : หะดีษที่เกี่ยวกับค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานนั้นได้มีการรายงานถึงความประเสริฐของค่ำคืนนี้จากหะดีษต่างๆและในส่วนคำกล่าวของนักวิชาการสลัฟที่บอกให้ทราบว่า ค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานนี้มีความประเสริฐ และสลัฟส่วนหนึ่งได้ทำการละหมาดในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานเป็นพิเศษ และได้ทำการถือศีลอด ซึ่งมีบรรดาหะดีษศอเฮี้ยะห์ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับสิ่งดังกล่าว"

การฟื้นฟูค่ำคืนดังกล่าวตามที่ท่านอิบนุ รอญับได้บันทึกไว้นั้น ท่านมุฮัมมัด บิน อิสหาก อัลฟากิฮีย์ ซึ่งเสียชีวิตในปี 227 แห่งปีฮิจเราะฮ์ศักราช ก็ได้บันทึกการปฏิบัติอะม้าลในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานเช่นกัน ท่านได้ระบุไว้ว่า :

ذِكْرُ عَمَلِ أَهْلِ مَكَّةَ لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ وَاجْتِهَادِهِمْ فِيهَا لِفَضْلِهَا وَأَهْلُ مَكَّةَ فِيمَا مَضَى إِلَى الْيَوْمِ إِذَا كَانَ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ، خَرَجَ عَامَّةُ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَصَلَّوا، وَطَافُوا، وَأَحْيَوْا لَيْلَتَهُمْ حَتَّى الصَّبَاحَ بِالْقِرَاءَةِ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، حَتَّى يَخْتِمُوا الْقُرْآنَ كُلَّهُ، وَيُصَلُّوا، وَمَنْ صَلَّى مِنْهُمْ تِلْكَ اللَّيْلَةَ مِائَةَ رَكْعَةٍ يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ بِالْحَمْدُ، وَقُلْ هُوَ اللهُ أَحَدَ عَشْرَ مَرَّاتٍ، وَأَخَذُوا مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ، فَشَرِبُوهُ، وَاغْتَسَلُوا بِهِ، وَخَبَّؤُوهُ عِنْدَهُمْ لِلْمَرْضَى، يَبْتَغُونَ بِذَلِكَ الْبَرَكَةَ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ، وَيُرْوَى فِيهِ أَحَادِيثُ كَثِيرَةٌ

“หากจะกล่าวถึงการปฏิบัติศาสนกิจของชาวมักกะฮ์ในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานและการที่พวกเขาทุ่มเทให้แก่ความประเสริฐของคืนนี้ ซึ่งชาวมักกะฮ์ตั้งแต่อดีตจวบจนถึงวันนี้ (จนถึงยุคของท่าน) เมื่อถึงค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน ผู้คนทั่วไปทั้งชายและหญิงต่างออกไปที่มัสยิดอัลหะรอม แล้วพวกเขาก็ทำการละหมาด และฏอวาฟ พวกเขาทำการฟื้นฟูค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานด้วยการอ่านอัลกุรอ่านจบเล่มในมัสยิดหะรอมจนถึงเวลารุ่งสาง แล้วพวกเขาก็ได้ทำการละหมาด และบางคนจากพวกเขาได้ทำการละหมาดในค่ำคืนนั้นถึง 100 ร็อกอะฮ์ และได้ทำการอ่านซูเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ในทุกๆร็อกอะฮ์ พร้อมกับอ่านกุลฮุวัลลอฮ์ ถึง 10 ครั้ง (ต่อหนึ่งร็อกอะฮ์) และเอาน้ำซัมซัมในคืนนั้นมาดื่มและใช้อาบ และได้เก็บน้ำนั้นไว้ให้แก่บรรดาผู้ป่วย

พวกเขากระทำสิ่งดังกล่าวเพื่อแสวงหาความสิริมงคลในค่ำคืนนี้และมีหะดีษมากมายที่ถูกรายงานเกี่ยวกับสิ่งดังกล่าว”

ซึ่งประวัติศาสตร์นี้ก็ตรงกับที่ท่านอิบนุ ตัยมียะฮ์ นักวิชาการในยุคหลังได้ระบุไว้

وَأَمَّا لَيْلَةُ النِّصْفِ فَقَدْ رُوِيَ فِي فَضْلِهَا أَحَادِيثُ وَآثَارٌ، وَنُقِلَ عَنْ طَائِفَةٍ مِنَ السَّلَفِ أَنَّهُمْ كَانُوا يُصَلُّونَ فِيهَا، فَصَلَاةُ الرَّجُلِ فِيهَا وَحْدَهُ قَدْ تَقَدَّمَهُ فِيهِ سَلَفٌ وَلَهُ فِيهِ حُجَّةٌ فَلَا يُنْكَرُ مِثْلُ هَذَا، أَمَّا الصَّلَاةُ جَمَاعَةً فَهَذَا مَبْنِيٌّ عَلَى قَاعِدَةٍ عَامَّةٍ فِي الاجْتِمَاعِ عَلَى الطَّاعَاتِ وَالْعِبَادَاتِ

“สำหรับคืนนิศฟูชะอ์บานนั้น ได้มีบรรดาหะดีษและคำกล่าวของศอฮาบะฮ์รายงานถึงความประเสริฐของค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน และได้ถูกถ่ายทอดรายงานจากนักวิชาการสะลัฟกลุ่ม

หนึ่ง ซึ่งได้ทำการละหมาดสุนัตในคืนนิศฟูชะอ์บาน

ดังนั้นการที่ชายคนหนึ่งได้ทำการละหมาดคนเดียว ก็ได้มีสลัฟกระทำมาก่อนหน้าแล้ว ซึ่งก็เป็นหลักฐานยืนยันสนับสนุนแก่เขา ดังนั้นจึงไม่ควรมีการตำหนิต่อการกระทำเช่นนี้ สำหรับการละหมาดเป็นญะมาอะฮ์ในคืนนิศฟูชะอ์บาน ดังกล่าวนี้อยู่บนหลักการทั่วไปในการร่วมกันทำการฏออัตและอิบาดะฮ์”

การฟื้นฟูค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานจากทัศนะนักวิชาการ

ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่านักวิชาการส่วนใหญ่นั้นเห็นด้วยที่จะให้มีการฟื้นฟูค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการจากอัลหะนาฟียะฮ์ อัลมาลิกียะฮ์ อัชชาฟีอียะฮ์และอัลหะนาบีละฮ์ หนังสือสารานุกรมนิติศาสตร์อิสลามได้ระบุเอาไว้ว่า :

ذَهَبَ جُمْهُورُ الْفُقَهَاءِ إِلَى نَدْبِ إِحْيَاءِ لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ. . .وَبَيَّنَ الْغَزَالِيُّ فِي الإِحْيَاءِ كَيْفِيَّةً خَاصَّةً لإِحْيَائِهَا، وَقَدْ أَنْكَرَ الشَّافِعِيَّةُ تِلْكَ الْكَيْفِيَّةَ وَاعْتَبَرُوهَا بِدْعَةً قَبِيحَةً

"ทัศนะของนักวิชาการด้านนิติศาสตร์อิสลามส่วนใหญ่ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน...และอัลฆอซาลีย์ได้แจกแจงรายละเอียดและวิธีการเฉพาะเจาะจงในการฟื้นฟูค่ำคืนนี้ แต่ทว่านักวิชาการอัชชาฟีอียะฮ์ได้ปฏิเสธวิธีการดังกล่าว ซึ่งพวกเขาถือว่า มันคือบิดอะฮ์ที่ชั่วร้าย"

และการเจาะจงการละหมาด (ซึ่งเป็นละหมาดสุนัตทั่วไป) ในค่ำคืนนี้ ก็ถือเป็นสิ่งที่ถูกส่งเสริมโดยนักวิชาการส่วนใหญ่ หนังสือสารานุกรมนิติศาสตร์อิสลามก็ได้ระบุเอาไว้ว่า :

اخْتُصَّتْ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ بِاسْتِحْبَابِ قِيَامِهَا عِنْدَ الْجُمْهُورِ، لِمَا وَرَدَ مِنْ أَحَادِيثَ صَحِيحَةٍ فِي فَضْلِهَا

"การเจาะจงค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานเพื่อที่จะทำการละหมาด (สุนัตทั่วๆไป) เป็นสิ่งที่นักวิชาการส่วนใหญ่ส่งเสริม ดังที่มีการรายงานจากหะดีษในหลายบทที่กล่าวถึงความประเสริฐของค่ำคืนนี้"

การรวมตัวกันเพื่อฟื้นฟูค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน

นักวิชาการได้มีทัศนะที่ไม่ตรงกันออกเป็นสองกลุ่มในประเด็นนี้ ซึ่งหนังสือสารานุกรมนิติศาสตร์อิสลามได้ระบุเอาไว้ว่า :

جُمْهُورُ الْفُقَهَاءِ عَلَى كَرَاهَةِ الاِجْتِمَاعِ لإِحْيَاءِ لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ، نَصَّ عَلَى ذَلِكَ الْحَنَفِيَّةُ وَالْمَالِكِيَّةُ، وَصَرَّحُوا بِأَنَّ الاِجْتِمَاعَ عَلَيْهَا بِدْعَةٌ وَعَلَى الأَئِمَّةِ الْمَنْعُ مِنْهُ، وَهُوَ قَوْل عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ وَابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، وَذَهَبَ الأَوْزَاعِيُّ إِلَى كَرَاهَةِ الاِجْتِمَاعِ لَهَا فِي الْمَسَاجِدِ لِلصَّلاَةِ؛ لأَنَّ الاِجْتِمَاعَ عَلَى إِحْيَاءِ هَذِهِ اللَّيْلَةِ لَمْ يُنْقَل عَنِ الرَّسُول صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلاَ عَنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، وَذَهَبَ خَالِدُ بْنُ مَعْدَانَ وَلُقْمَانُ بْنُ عَامِرٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ رَاهَوَيْهِ إِلَى اسْتِحْبَابِ إِحْيَائِهَا فِي جَمَاعَةٍ

“นักวิชาการส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การรวมตัวกันเพื่อฟื้นฟูค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานเป็นสิ่งที่ไม่สมควร ซึ่งเป็นทัศนะจากนักวิชาการอัลหะนาฟียะฮ์และอัลมาลิกียะฮ์ ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งให้ทัศนะที่ชัดเจนว่า การรวมตัวดังกล่าวถือเป็นบิดอะฮ์ และเป็นหน้าที่ของบรรดาผู้นำที่ต้องห้ามการรวมตัวในคืนดังกล่าว ซึ่งเป็นทัศนะของอะฏออ์ บิน อบี รอบาห์ และอิบนุ อบี มุลัยกะฮ์ และสำหรับทัศนะของอัลเอาซาอีย์นั้นมองว่า การรวมตัวเพื่อละหมาดที่มัสญิดถือเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำ เพราะการรวมตัวในค่ำคืนนี้ ไม่ปรากฏรายงานการถ่ายทอดมาจากท่านรอซู้ล - ซ็อลลัลลอฮุอาลัยฮิวาซัลลัม - และไม่มีการถ่ายถอดมาจากศอฮาบัตของท่านเลยสักคน ส่วนอีกทัศนะหนึ่งจากคอลิด บิน มะอ์ดาน และลุกมาน บิน อามิร และอิสห้าก บิน รอฮ์วัยฮ์ ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูค่ำคืนนี้ในรูปแบบหมู่คณะ”

อุตริกรรมในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน

แน่นอนว่าบิดอะฮ์ที่ชัดเจนที่สุดที่นักวิชาการในระดับแนวหน้าส่วนใหญ่ออกมาต่อต้านและคัดค้านกันก็คือ การละหมาดอัรเราะฆออิบ

หากเราสังเกตุกันมาตั้งแต่ต้นเรื่อง นักวิชาการได้ระบุถึงการฟื้นฟูค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานไว้ด้วยกันหลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการอ่านอัลกุรอ่าน การซิกิร การละหมาดสุนัต นักวิชาการก็เห็นพ้องกันว่าสามารถกระทำสิ่งเหล่านี้ในค่ำคืนนี้ได้ ซึ่งบางเรื่องอาจมีเพียงแค่ข้อขัดแย้งในประเด็นมักรูห์หรือมุสตะฮับบ้างเล็กๆน้อยๆ

เว้นเพียงแต่ประเด็นเรื่องการละหมาดเท่านั้น ซึ่งเป็นประเด็นที่ขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ซึ่งละหมาดดังกล่าวนี้มีชื่อว่า “ละหมาดเราะฆออิบ” หรือ “ละหมาดอัลฟียะฮ์” ในหนังสือสารานุกรมนิติศาสตร์อิสลามได้ระบุเอาไว้ว่า :

الرَّغَائِبُ عِنْدَ الْفُقَهَاءِ: صَلاَةٌ بِصِفَةٍ خَاصَّةٍ تُفْعَل أَوَّل رَجَبٍ أَوْ فِي مُنْتَصَفِ شَعْبَانَ

“อัรเราะฆออิบตามความเห็นของนักนิติศาสตร์คือ การละหมาดด้วยวิธีที่เฉพาะ ซึ่งจะปฏิบัติกันในต้นเดือนของเดือนรอญับหรือช่วงกลางของเดือนชะอ์บาน”

ท่านอบู ชามะฮ์ อัชชาฟิอีย์ ได้ระบุไว้เช่นกันว่า :

وَأما صَلَاة الرغائب فَالْمَشْهُور بينَ النَّاس الْيَوْم أَنَّهَا هِيَ الَّتِي تصَلِّي بَين الْعِشَائين لَيْلَة أَو جُمعَة فِي شَهْر رَجَبَ وَقَدْ سَبق فِيمَا حَكَاهُ الإِمَام أَبُو بَكْر الطُّرْطُوشِي زمَان حُدُوْثِهَا وَظُهورها وَسَبق فِي الحِكَايَة أَيْضا أَنَّ صَلَاة لَيْلَة النّصْف من شعْبَان كَانَت تُسَمَّى صَلَاة الرغائب

“ละหมาดอัรเราะฆออิบที่โด่งดังกันในหมู่ผู้คนในทุกวันนี้ มันก็คือการละหมาดในช่วงระหว่างอีชาอ์และมักริบในคืนหรือวันศุกร์ (แรก) ของเดือนรอญับ ซึ่งได้ระบุผ่านมาแล้วเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ดังที่ท่านอัลอิหม่ามอบู บักร อัฏฏู้รฏูชีย์ได้เล่าเอาไว้ ถึงสมัยที่เกิดการละหมาดนี้ขึ้นมา (ประมาณกลางศตวรรษที่ 4 แห่งฮิจเราะฮ์ศักราช) และเราก็ได้ระบุเรื่องเล่าที่ผ่านมาแล้วเช่นกันถึงการละหมาดในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน ซึ่งถูกเรียกว่า ละหมาดอัรเราะฆออิบเช่นกัน”

ละหมาดที่อยู่ในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บานนี้สามารถเรียกได้ว่า “ละหมาดเราะฆออิบ” หรืออีกชื่อคือ “ละหมาดอัลฟียะฮ์” ก็ได้ ซึ่งในเวลาปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีการละหมาดอยู่

ท่านอบู ชามะฮ์ได้ระบุไว้อีกเช่นกันว่า :

فَأَما الألْفِيَّة فَصَلَاة لَيْلَة النّصْف مِن شَعْبَان سُمِّيَت بِذَلِك لِأَنَّهَا يقْرَأ فِيهَا قُل هُوَ الله أَحَد أَلْف مَرَّة لِأَنَّهَا مِائَة رَكْعَة فِي كُلِّ رَكْعَة يقْرَأ الْفَاتِحَة مرّة وَبعدهَا سُورَة الْإِخْلَاص عشر مَرَّات وَهِي صَلَاة طَوِيلَة مستثقلة لم يَأْتِ فِيهَا خبر وَلَا أثر إِلَّا ضَعِيف أَو مَوْضُوع

"และในส่วนของละหมาดอัลฟียะฮ์ มันคือละหมาดในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน สาเหตุที่เรียกชื่อดังกล่าวก็เพราะว่า ในละหมาดมีการอ่านซูเราะฮ์อัลอิคล้าศหนึ่งพันครั้ง เพราะมีจำนวนรอกอัตทั้งหมดหนึ่งร้อยรอกอัต และทุกรอกอัตจะมีการอ่านฟาตีหะฮ์ หลังจากนั้นจะอ่านซูเราะฮ์อัลอิคล้าศอีกสิบครั้ง มันเป็นการละหมาดที่ยาวนานและเกิดความยุ่งยาก ไม่ปรากฏพบว่ามีหะดีษศอเฮี้ยะห์หรือการกระทำของศอฮาบัตสนับสนุนเลย นอกจากจะเป็นหะดีษฎออีฟหรือเมาดุอ์"

ข้อตัดสินโดยรวม

ท่านอิบนุ หะญัร อัลฮัยตะมีย์ ได้ตอบคำถามประเด็นนี้ไว้ว่า :

أَمَّا صَلاة الرَّغَائِب فَإِنَّها كَالصَّلاة المَعْرُوْفَة لَيلة النِصْف مِن شَعْبَان بِدْعَتَان قَبِيْحَتَان مَذْمُوْمَتَان وَحَدِيْثُهُمَا مَوْضُوْع فَيكْرَه فعلهما فَرَادِى وَجَمَاعَة

"อนึ่งการละหมาดอัรเราะฆออิบ ก็เป็นละหมาดที่รู้จักกันว่าเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันในค่ำคืนนิศฟูชะอ์บาน ละหมาดดังกล่าวถือว่าเป็นบิดอะฮ์ที่ถูกตำหนิ และหะดีษที่กล่าวเกี่ยวกับการละหมาดนี้ เป็นหะดีษปลอม การละหมาดคนเดียวหรือเป็นหมู่คณะถือว่าน่ารังเกียจ"

อัลมุรตะฎอ อัซซะบีดีย์ ได้กล่าวเอาไว้ว่า :

وَقَدْ تَوَارَثَ الْخَلَفُ عَنِ السَّلَفِ فِي إِحْيَاءِ هَذِهِ اللَّيْلَةِ بِصَلَاةِ سِتِّ رَكَعَات بَعْدَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ، كُلَّ رَكْعَتَيْنِ بِتَسْلِيمَةٍ يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مِنْهَا بِالْفَاتِحَةِ مَرَّةً، وَالْإِخْلَاصِ سِتَّ مَرَّاتٍ، وَبَعْدَ الْفَرَاغِ مِنْ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ يَقْرَأُ سُورَةَ يس مَرَّةً، وَيَدْعُو الدُّعَاءَ الْمَشْهُورَ بِدُعَاءِ لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ، وَيَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى الْبَرَكَةَ فِي الْعُمْرِ، ثُمَّ فِي الثَّانِيَةِ الْبَرَكَةَ فِي الرِّزْقِ، ثُمَّ فِي الثَّالِثَةِ حُسْنَ الْخَاتِمَةِ، وَذَكَرُوا أَنَّ مَنْ صَلَّى هَكَذَا بِهَذِهِ الْكَيْفِيَّةِ أُعْطِيَ جَمِيعَ مَا طَلَبَ، وَهَذِهِ الصَّلَاةُ مَشْهُورَةٌ فِي كُتُبِ الْمُتَأَخِّرِينَ مِنَ السَّادَةِ الصُّوفِيَّةِ، وَلَمْ أَرَ لَهَا، وَلَا لِدُعَائِهَا مُسْتَنَدًا صَحِيحًا فِي السُّنَّةِ إِلَّا أَنَّهُ مِنْ عَمَلِ الْمَشَايِخِ

"ผู้คนยุคหลังได้มีการรับเอาความรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟูนิศฟูชะอ์บานจากผู้คนในยุคก่อน นั่นคือ การละหมาด 6 รอกอัต หลังละหมาดมักริบ จะให้สลามทุก 2 รอกอัต ทุกรอกอัตจะอ่านอัลฟาตีหะฮ์ 1 ครั้งตามด้วยซูเราะฮ์อัลอิคล้าศ 6 ครั้ง และหลังจากเสร็จละหมาดช่วงสองรอกอัตแรก ก็จะอ่านซูเราะฮ์ยาซีน 1 จบ และจะขอดุอานิศฟูชะอ์บานอันเป็นดุอาที่เลื่องลือกัน คือการขอให้มีความบะรอกัตในชีวิตและในรอบที่ 2 ก็จะขอให้มีความบะรอกัตในการแสวงหาปัจจัยยังชีพ และรอบที่ 3 ขอให้พบกับห้วงเวลาสุดท้ายของชีวิตที่สวยงาม และพวกเขากล่าวว่า ผู้ใดที่ละหมาดด้วยกับวิธีดังกล่าว เขาจะได้รับทุกสิ่งที่เขาปราถนา และละหมาดดังกล่าวนี้เป็นที่เลื่องลือเป็นอย่างมากในหนังสือของกลุ่มศูฟีย์ในยุคหลัง ซึ่งฉันไม่เห็นว่าการละหมาดดังกล่าวและดุอาดังกล่าวจะมีสายรายงานที่ศอเฮี้ยะห์จากซุนนะฮ์ นอกจากว่ามันคือการปฏิบัติของบรรดาผู้คณาจารย์"

อัลมุบาเราะกะฟูรีย์ ได้ระบุเอาไว้ว่า :

قَالَ الْقَارِي فِي الْمِرْقَاةِ : اعْلَمْ أَنَّ الْمَذْكُورَ فِي اللَّآلِئِ أَنَّ مِائَةَ رَكْعَةٍ فِي نِصْفِ شَعْبَانَ بِالْإِخْلَاصِ عَشْرَ مَرَّاتٍ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مَعَ طُولِ فَضْلِهِ لِلدَّيْلَمِيِّ وَغَيْرِهِ مَوْضُوعٌ ، وَفِي بَعْضِ الرَّسَائِلِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ : وَمِمَّا أُحْدِثَ فِي لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ الصَّلَاةُ الْأَلْفِيَّةُ مِائَةُ رَكْعَةٍ بِالْإِخْلَاصِ عَشْرًا عَشْرًا بِالْجَمَاعَةِ، . . . لَمْ يَأْتِ بِهَا خَبَرٌ وَلَا أَثَرٌ إِلَّا ضَعِيفٌ أَوْ مَوْضُوعٌ

"อัลมุลลา อลีย์ อัลกอรีย์ได้ระบุ (ถึงรูปแบบการละหมาดอัรเราะฆออิบ) เอาไว้ในหนังสืออัลมิรกอฮ์ว่า พึ่งทราบเถิดว่า สิ่งที่ได้ระบุไว้ในหนังสืออัลลาอีย์ (ของอิบนุลเญาซีย์) คือ หะดีษการละหมาด 100 รอกอัตในคืนนิศฟูชะอ์บาน ด้วยกับการอ่านซูเราะฮ์อัลอิคล้าศ 10 ครั้ง ในทุกรอกอัต โดยมีการกล่าวถึงคุณค่าความประเสริฐอย่างยืดยาว ซึ่งบันทึกโดยอัดดัยละมีย์และท่านอื่นๆนั้น เป็นหะดีษปลอม และหนังสือบางเล่มระบุไว้ว่า อลีย์ บิน อิบรอฮีม ได้กล่าวว่า บิดอะฮ์ที่เกิดขึ้นในคืนนิศฟูชะอ์บาน คือละหมาดอัลฟียะฮ์ ที่มี 100 รอกอัต และอ่านซูเราะฮ์อัลอิคล้าศครั้งละ 10 ครั้ง 10 ครั้ง โดยกระทำเป็นหมู่คณะ ไม่ปรากฏว่ามีหะดีษหรือการกระทำของศอฮาบัตเลย เว้นแต่จะพบว่าเป็นหะดีษฎออีฟหรือหะดีษปลอม"

ท่านอันนะวะวีย์ ได้กล่าวเอาไว้เช่นกันว่า :

الصَّلَاةُ الْمَعْرُوفَةُ بِصَلَاةِ الرَّغَائِبِ وَهِيَ ثِنْتَى عَشْرَةَ رَكْعَةً تُصَلَّى بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ لَيْلَةَ أَوَّلِ جُمُعَةٍ فِي رَجَبٍ وَصَلَاةُ لَيْلَةِ نِصْفِ شَعْبَانَ مِائَةُ رَكْعَةٍ وَهَاتَانِ الصَّلَاتَانِ بِدْعَتَانِ وَمُنْكَرَانِ قَبِيحَتَانِ وَلَا يُغْتَرُّ بِذِكْرِهِمَا فِي كِتَابِ قُوتِ الْقُلُوبِ وَإِحْيَاءِ عُلُومِ الدِّينِ وَلَا بِالْحَدِيثِ الْمَذْكُورِ فِيهِمَا فَإِنَّ كُلَّ ذَلِكَ بَاطِلٌ وَلَا يُغْتَرُّ بِبَعْضِ مَنْ اشْتَبَهَ عَلَيْهِ حُكْمُهُمَا مِنْ الْأَئِمَّةِ فَصَنَّفَ وَرَقَاتٍ فِي اسْتِحْبَابِهِمَا فَإِنَّهُ غَالِطٌ فِي ذَلِكَ وَقَدْ صَنَّفَ الشَّيْخُ الْإِمَامُ أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمَقْدِسِيُّ كِتَابًا نَفِيسًا فِي إِبْطَالِهِمَا فَأَحْسَنَ فِيهِ وَأَجَادَ رَحِمَهُ اللَّهُ

"การละหมาดที่รู้จักกันว่า ละหมาดอัรเราะฆออิบ มี 12 รอกะอัต จะละหมาดในช่วงระหว่างละหมาดมัฆริบและอีชาอ์ในคืนวันศุกร์แรกของเดือนรอญับ และการละหมาดในคืนนิศฟูชะอ์บาน 100 รอกะอัต ละหมาดทั้ง 2 นี้เป็นบิดอะฮที่ถูกปฏิเสธและน่ารังเกียจ และอย่าไปสำคัญผิดเพียง เพราะมีกล่าวเอาไว้ในหนังสือกูตุลกุลูบและอิห์ยาอุลูมิดดีน ซึ่งไม่มีหะดีสที่รายงานที่ถูกต้องที่รายงานเกี่ยวกับการละหมาดทั้งสองรูปแบบ เพราะทั้งหมดเหล่านี้เป็นเรื่อง

เท็จทั้งสิ้น และอย่าคิดว่าการละหมาดดังกล่าวเป็นเรื่องถูกต้อง เพียงเพราะมีผู้รู้ระดับแนวหน้าหลายท่านที่มีความเข้าใจที่คลาดเลื่อนในข้อตัดสิน จนกระทั่งมีบางท่านได้แต่งบทความโดยสนับสนุนให้ทำการละหมาดทั้งสองรูปแบบ โดยทำให้เข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ส่งเสริม เพราะความจริงแล้ว ผู้รู้ท่านนั้นผิดพลาดไปในประเด็นนี้ ซึ่งในการนี้ท่านอีหม่าม อบู มุหัมมัด อับดุรเราะห์มาน บิน อิสมาอีล อัลมักดิซีย์ ได้ประพันธ์หนังสือที่ทรงคุณค่าไว้เล่มหนึ่งโดยได้หักล้างหลักฐานการละหมาดทั้งสองนั้น ซึ่งท่านได้อธิบายไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ในเล่มดังกล่าว”(7)

และหนังสือที่ท่านได้แนะนำไว้ก็คือหนังสือ

الإنصاف لما وقع في صلاة الرغائب من اختلاف

ในขณะที่อีกเล่มหนึ่งท่านได้กล่าวอย่างรุนแรงว่า :

قَاتَلَ اللَّهُ وَاضِعَهَا وَمُخْتَرِعَهَا فَإِنَّهَا بِدْعَةٌ مُنْكَرَةٌ، مِنَ الْبِدَعِ الَّتِي هِيَ ضَلَالَةٌ وَجَهَالَةٌ، وَفِيهَا مُنْكَرَاتٌ ظَاهِرَةٌ، وَقَدْ صَنَّفَ جَمَاعَةٌ مِنَ الْأَئِمَّةِ: مُصَنَّفَاتٍ نَفِيسَةً فِي تَقْبِيحِهَا، وَتَضْلِيلِ مُصَلِّيهَا، وَمُبْتَدِعِيهَا، وَدَلَائِلُ قُبْحِهَا وَبُطْلَانِهَا وَتَضَلُّلِ فَاعِلِهَا: أَكْثَرُ مِنْ أَنْ تُحْصَرَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ انْتَهَى

“ขออัลลอฮ์ทรงสาปแช่งผู้ที่วางรากฐานและผู้ที่ประดิษฐ์คิดค้นละหมาดนี้ขึ้นมา เพราะมันคือบิดอะฮ์ที่ถูกปฏิเสธ มันคือส่วนหนึ่งจากเรื่องการอุตริกรรมต่างๆที่หลงผิดและโง่เขลา ซึ่งรูปแบบการละหมาดนี้ มีสิ่งที่ถูกปฏิเสธอย่างชัดเจน แน่นอนว่ามีนักวิชาการแนวหน้ากลุ่มหนึ่งได้ประพันธ์ตำราที่ทรงคุณค่าเอาไว้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความน่าเกลียดของละหมาดนี้ และความหลงผิดของผู้ที่ปฏิบัติและผู้ที่คิดอุตริละหมาดนี้ขึ้นมา และหลักฐานที่บ่งชี้ถึงความน่าเกลียด ความเท็จ ความหลงผิดของผู้ปฏิบัติละหมาดนี้มีมากมายเกินจะนับได้”(8)

และในมัสฮับอัชชาฟิอีย์ของเรานี้ ผู้ที่ส่งเสริมให้ละหมาดเราะฆอิบอย่างชัดเจนที่สุดคือท่านอัลเฒาะซาลีย์และท่านอิบนุศศอลาห์ อัลเฒาะซาลีย์เองก็โดนนักวิชาการหลายท่านวิพากษ์กันไปแล้ว ส่วนท่านอิบนุศศอลาห์เอง ก็ถูกท่านอิซซุดดีน อิบนุ อับดิสสลาม ตอบโต้กันไปมาเพราะท่านไม่เห็นด้วยกับการสนับสนุนละหมาดดังกล่าว ท่านบัดรุดดีน อัลอัยนีย์ได้บันทึกไว้ว่า :

(7) อัลมัจมูอ์ ชัรห์ อัลมุฮัซซับ, อบู ซะกายา ยะห์ยา บิน ชัรฟุดดีน อันนะวาวีย์, สนพ.ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์, เล่มที่ 5, หน้า 65.

(8) มินฮาญุลมุหัดดิษีน วะซาบีลุฏฏอลิบีฮุลมุหักกิกีน ฟี ชัรห์ ศอเฮี้ยะห์ อบีลหุซัยน์ มุสลิม บิน อัลหัจญาจ อัลกุชัยรีย์, อบู ซะกายา ยะห์ยา บิน ชัรฟุดดีน อันนะวาวีย์, สนพ.อัลมินฮาจ อัลกอวีม, ตีพิมพ์ปี 2020, เล่มที่ 7, หน้า 117.

وَكَانَ بَيْنَ الشَّيْخ تَقِي الدِّيْن بن الصَّلاح وَالشَّيْخ عِزُّ الدِّيْن بن عَبْد السَّلام فِي هذه الصَّلاة مُقاوَلات فَابْن الصَّلاح يزْعَم أَنَّ لَها أصْلا مِن السُّنَة وَابن عَبْد السَّلام ينْكِره

"ได้เกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างชัยค์ตะกียุดดีน อิบนุศศอลาห์และชัยค์อิซซุดดีน บิน อับดุสสลาม ในประเด็นเรื่องการละหมาดเราะฆออิบ อันเนื่องจากท่านอิบนุศศอลาห์อ้างว่า ละหมาดดังกล่าวมีที่มาจากซุนนะฮ์ แต่ท่านอิบนุ อับดุสสลามปฏิเสธในเรื่องดังกล่าว"

หนังสือที่ตอบโต้กันไปมาของสองท่านนี้จะอยู่ในชื่อ

مساجلة علمية بين الإمامين الجليلين العز بن عبد السلام وابن الصلاح حول صلاة الرغائب

และยังมีนักวิชาการอีกจำนวนมากที่ออกมาโต้แย้งต่อผู้ที่ส่งเสริมให้ละหมาดเราะฆออิบ ซึ่งมีระบุรายชื่อเอาไว้ในหนังสือ إبعاد الراغب في صلاة الرغائب โดยผู้ประพันธ์ได้ระบุรายนามของนักวิชาการที่ปฏิเสธละหมาดนี้ไว้ให้จากทั้งสี่มัสฮับ

หนังสือสารานุกรมนิติศาสตร์อิสลามได้ระบุเอาไว้ว่า :

أَنَّ الصَّحَابَةَ وَالتَّابِعِينَ وَمَنْ بَعْدَهُمْ مِنَ الأَئِمَّةِ الْمُجْتَهِدِينَ لَمْ يُنْقَل عَنْهُمْ هَاتَانِ الصَّلاتَانِ، فَلَوْ كَانَتَا مَشْرُوعَتَيْنِ لَمَا فَاتَتَا السَّلَفَ، وَإِنَّمَا حَدَثَتَا بَعْدَ الأَرْبَعِمِائَةِ

"เหล่าศอฮาบัตและตาบิอีนและผู้คนหลังจากยุคดังกล่าวที่เป็นนักวิชาการในชั้นแนวหน้าที่อยู่ในระดับวิเคราะห์วินิจฉัยข้อตัดสิน ไม่มีผู้ใดถ่ายทอดการละหมาดอัรเราะฆออิบและละหมาดอัลฟีนะฮ์เลย หากมันคือข้อบัญญัติแน่นอนว่านักวิชาการสลัฟจะไม่พลาดสิ่งดังกล่าวอย่างแน่นอน แต่การละหมาดดังกล่าวกลับปรากฏขึ้นหลังจากศตวรรษที่ 4"

ส่วนการปฏิบัติศาสนกิจในส่วนอื่นๆเช่น การละหมาดสุนัตทั่วๆไป การถือศีลอด การอ่านยาซีน 3 จบ ก็ยังคงเป็นประเด็นขัดแย้งกันระหว่างนักวิชาการ การรวมตัวกันที่มัสญิด ไม่ว่าจะคณะเล็กหรือคณะใหญ่ ก็ยังคงเป็นประเด็นขัดแย้งระหว่างนักวิชาการ ที่มีมาตั้งแต่ยุคสลัฟ ดังนั้นก็ให้เลือกปฏิบัติตามที่ตนเองปรารถนาในแบบส่วนตัว เพราะนักวิชาการส่วนใหญ่มองว่าการปฏิบัติแบบหมู่คณะอย่างเอิกเกริกถือว่าน่ารังเกียจ การหลีกเลี่ยงจึงเป็นว่าเป็นสิ่งที่ดีกว่า

และทั้งหมดนี้คือหนังสือเล่มเล็กที่รวบรวมประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับนิศฟูชะอ์บาน โดยเฉพาะหะดีษที่กล่าวถึงความประเสริฐ และแน่นอนว่ายังมีอีกหลายประเด็นที่ทางสำนักพิมพ์

เพื่อการค้นคว้าวิจัยด้านนิติศาสตร์อิสลาม (IFA) ไม่สามารถจะแจกแจงรายละเอียดได้ทั้งหมด เพราะเกรงว่าเนื้อหาจะยืดยาวเกินไป จนทำให้เกิดการเบื่อหน่าย

وصلى الله وسلم على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم

والحمد لله رب العالمين

